

DOI: <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-84-39>

УДК (UDC): 378.011.3-057.87:17.035.3]-027.21/.22(045)

І. П. РЕПКО¹, кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту
e-mail inna.repko.hgpa@gmail.com ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-8501-4097>

Л. Л. САВЧЕНКО¹, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
e-mail savchenkoluda1970@gmail.com ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-6750-2676>

Ю. В. КОБЗАР¹,
керівник студії
e-mail uliakobzar1999@gmail.com ORCID ID <https://orcid.org/0009-0002-2933-0575>

¹Комунальний заклад

*«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
пров. Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна*

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті розглянуто актуальне завдання української освіти в умовах російсько-української війни – формування національної ідентичності молоді. Це питання набуло особливої ваги, оскільки саме молоде покоління формує майбутнє держави. Авторами здійснено глибокий аналіз поняття національної та національно-культурної ідентичності на основі наукових праць українських і зарубіжних вчених, а також вітчизняних нормативно-правових актів. Визначено основні виклики, пов'язані з кризою ідентичності: вплив глобалізації, розмиття національних цінностей, інформаційна війна та відчуження, що актуалізує пошук нових підходів у вихованні молоді.

Зроблено огляд теоретичних підходів до розуміння національної та національно-культурної ідентичності, проаналізовано наукові джерела, нормативно-правові акти та історичні передумови розвитку ідентичності.

Особливу увагу приділено педагогічним умовам і ефективним формам роботи у сфері позааудиторної діяльності: культурні заходи, освітні тренінги, волонтерство, проєктна діяльність, що сприяють розвитку національної свідомості. Студентське самоврядування, контакт із героїчними постатями сучасності, об'єктивне висвітлення історії, розвиток естетичного смаку й патріотичного світогляду – ці чинники розглядаються як фундаментальні для виховання громадянина з чіткою національною ідентичністю. Увагу зосереджено на викликах сучасності: інформаційна війна, розмивання культурних цінностей, вплив глобалізації та криза ідентичності серед молоді. Визначено, що виховання національної свідомості має бути інтегрованим процесом у системі освіти – як в аудиторній, так і в позааудиторній діяльності. Розглянуто низку педагогічних умов та ефективних форм роботи: культурно-просвітницькі заходи, волонтерські ініціативи, студентське самоврядування, залучення до історико-патріотичних проєктів.

Стаття підкреслює, що формування українця – це не лише про збереження культурного спадку, але і про інтеграцію у спільний європейський простір, де поєднуються цінності свободи, гідності та самосвідомості та вказує на важливість формування «Я-концепції» у молоді, розвитку емоційно-ціннісного ставлення до власної нації, мови, культури, героїв та національної історії. Підкреслено, що національна ідентичність має стати частиною особистої, громадянської та професійної самосвідомості молоді.

Матеріал має міждисциплінарне значення та може бути корисним для науковців, педагогів, організаторів виховного процесу та розробників освітніх програм у сфері гуманітарної освіти.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: національна ідентичність, студентська молодь, культурна спадщина, патріотичне виховання, освітній процес, виховання молоді.

© Репко І. П., Савченко Л. Л., Кобзар Ю. В., 2025

[Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Як цитувати: Репко І. П., Савченко Л. Л., Кобзар Ю. В. Національна ідентичність студентської молоді: теоретичні та практичні аспекти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2025. Вип. 84. С. 452-468. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-84-39>

In cites: Repko I. P., Savchenko L. L., Kobzar Y. V. (2025). National identity of student youth: theoretical and practical aspects. *Problems of Engineering Pedagogic Education*, (84), 452-468. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-84-39> (in Ukrainian)

Постановка проблеми

Самоідентифікації прагне кожний народ. Багатовікова історія України засвідчує жагу українського народу до визнання своєї ідентичності. Сьогодні, в умовах російсько-української війни, нашому народу вкрай необхідно усвідомити себе єдиною спільнотою.

Спільне прагнення українців жити, працювати, виховувати молоде покоління у сильній, незалежній, успішній країні, яка мирно співіснує з європейськими країнами, враховуючи реалії сьогодення визначає актуальні напрями виховання. Сьогодні виникає нагальна потреба у переосмисленні зробленого і системного планування заходів, що спрямовані на формування українця, який діє на основі поєднання збережених національних та вивчених європейських цінностей.

Історичний досвід переконує, що

саме у періоди масштабних криз і катастроф зміцнення і формування національної ідентичності залежить від ступеня усвідомленості членами нації довготривалих і ситуативних національних інтересів. В умовах жорстокої боротьби за територіальну цілісність, суверенітет, незалежність і власну свободу, формування національної самосвідомості стає не просто важливим, а й життєво необхідним для нашої країни.

Перед освітянською спільнотою, усіма учасниками освітнього процесу постає не просте, але в край важливе завдання – виховання у дітей, підлітків та молоді глибокого усвідомлення своєї ідентичності, спроможність зберігати, захищати та розвивати культурну, національну самобутність, гідність і честь свого народу.

Аналіз останніх досліджень

Аналіз наукової літератури [2; 9; 10; 15] доводить, що для української освіти питання національної ідентичності періодично загострювалося або дещо вщухало, змінювалися його акценти, але ніколи не втрачало суспільного інтересу.

Починаючи з VIII століття процес дослідження національної ідентичності розпочався завдяки формуванню історичної свідомості у працях інтелектуалів В. Антоновича, М. Драгоманова, М. Гоголя, М. Грушевського, П. Житецького, П. Куліша, М. Костомарова, Ф. Колесси, М. Максимовича, О. Потебні, І. Франка, М. Цертелєва та інших. Окреслені ідеї розкривали у своїх працях О. Бочковий, В. Винниченко, Д. Донцов, І. Мірчук, М. Хвильовий та інші.

Вітчизняні та зарубіжні учені (етнологи, психологи, філософи, соціологи, політологи) досліджували феномени національної ідентичності. Це праці В. Андрущенко, І. Беха, А. Бароніна,

М. Барретта, Ю. Бромля, М. Боришевського, П. Вербицької, П. Гнатенка, В. Кременя, Т. Калинського, Р. Маркевича, М. Пірен, А. Giddens, E. Gellner, A. Smith та інших дослідників. Доробки І. Данилюка, В. Євтуха, Г. Лозко, О. Лозової, А. Львовичіної, Ю. Мухликіної, В. Огнев'юка, Т. Стефаненко, В. Хотинець та інших присвячені питанню етнічної ідентичності.

Праці науковців (А. Березін, Т. Дзюба, Д. Піонтковська, Ю. Половинчак, Л. Саракун, Л. Співак, Н. Шайда, О. Шевченко та ін.) розкривають суспільні, економічні, психологічні, політичні та культурні ознаки єдності та доводять складність формування національної ідентичності.

Починаючи з 2014 року, коли РФ порушила суверенні кордони нашої держави, та у зв'язку з повномасштабною війною в Україні з 24 лютого 2022 року проблема формування національної ідентичності

української молоді набула першочерговості у наукових розвідках І. Бега, О. Докукіної, І. Зайченка, К. Журби, В. Желанової, В. Кременя, Л. Канішевської, О. Пометуна, І. Підласого, В. Скуратівського, В. Трощинського, С. Федоренка, І. Шкільної та багатьох інших.

Актуальність формування національної ідентичності у молоді затверджено низкою нормативно-правових документів [22;23;24;25], прийнятих в Україні: Законами України «Про культуру» (2010 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про фахову передвищу освіту» (2019), «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022); Указами Президента «Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері» (2016 р.); Постановою Верховної Ради «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей і молоді» (2015 р.); «Стратегією національно-патріотичного виховання на 2020-2025 рр. (2019 р.); Державною цільовою соціальною

програмою національно-патріотичного виховання на період до 2025 року; Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України та заходах щодо її реалізації до 2025 року; закордонними документами: Конвенції ЮНЕСКО «Про значення культурної спадщини для суспільства» (2005 р.) та «Про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження» (2010 р.).

Вищенаведені нормативні документи наголошують на необхідності становлення громадянського суспільства, усвідомленню людиною своєї національної приналежності, важливості національних цінностей, пріоритетності проблеми формування в молоді національної ідентичності.

Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022 р.) наголосила, що українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, першочергово, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку [23].

Мета статті

Мета статті – схарактеризувати теоретичні аспекти та окреслити практичні

шляхи формування національної ідентичності студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження

Ідентичність формується в результаті ідентифікації. Ідентифікація полягає в тому, що людина приймає певну соціальну роль, входячи до соціуму (наприклад, нації). Це когнітивно-емоційний процес, у якому людина ототожнює себе з іншим об'єктом (особою чи групою), усвідомлює свою приналежність до цієї групи, формує соціальні установки тощо.

Нації та окремі особистості ідентифікують себе, виходячи зі своєї історичної індивідуальності, яку можна назвати ідентичністю.

Глибокий аналіз психолого-педагогічних досліджень окреслює, що «національна ідентичність» є складним і багатограним явищем. Її розглядають у контексті історико-культурного розвитку, національної самосвідомості, національно-патріотичного виховання, процесів

ідентифікації на особистісному та національному рівнях, а також ролі рефлексії у формуванні ідентичності.

Науковець О. Шевченко вважає, що національна ідентифікація особистості – це процес, коли людина ототожнює себе з певною нацією. Цей процес включає в себе суб'єктивне відчуття належності до національної спільноти, яке базується на міцному емоційному зв'язку. Цей зв'язок виникає у людини в результаті формування відносно стійкої системи усвідомлених уявлень та оцінок, які стосуються реальних, диференційованих та інтегрованих ознак життєдіяльності нації, а також прийняття групових норм і цінностей [35].

За визначенням В. Огнев'юка, національна ідентичність є складником соціальної ідентичності, яка виникає в результаті порівняння своєї нації та

культури з іншими. Науковець зазначає, що патологічною формою такої ідентичності може бути націоналізм, який намагається спростити світ до рівня національного обмеження й фанатизму. На відміну від національної ідентичності, яка є відкритою і толерантною формою висвітлення індивідом власної ідентичності, націоналізм абсолютизує націю та вимагає так званої «сліпої віри» від своїх прихильників [14].

О. Попова вважає, що національна ідентичність – це глибокий емоційний стан душі [20].

Н. Пелагеша стверджує, що українська національна ідентичність перебуває на стадії становлення, проходячи той самий етап, який розвинені європейські держави-нації вже завершили в період модерну. У більшості з них цей етап завершився створенням сталої національної ідентичності. Щодо української ідентичності, то вона досі є «незавершеним проектом». На її думку, саме зараз в Україні формується національний наратив, створюються національний соціально-культурний, інформаційно-комунікативний та культурно-символічний простори, відбуваються інші процеси, характерні для періоду створення національної ідентичності. Фактично, ми спостерігаємо формування української національної «уявної спільноти», яка до того ж має глибоке історичне та соціокультурне коріння [16].

За Е. Смітом, національна ідентичність – це усвідомлення людиною своєї приналежності до нації. Націю ж він визначає як групу людей, що має спільну назву, історичну територію, міфи, пам'ять, культуру, економіку та юридичні права й обов'язки. Вчений вважає, що національна ідентичність має два аспекти: колективний та індивідуальний [28].

Досліджуючи формування національно-культурної ідентичності у підлітків, такі вчені, як І. Бех, О. Доукіна, К. Журба, С. Федоренко та І. Шкільна, визначають це поняття як особисте переживання підлітком своєї належності до українського народу та нації. Це включає свідоме прийняття моральних цінностей народу, ототожнення себе з ним та формування відповідної «Я-концепції» [27].

Ця ідентичність проявляється у

самоповазі, національній гідності, вмінні користуватися правами і свободами, почутті справедливості та відповідальності. Важливими аспектами є також любов до України та бажання пов'язати своє майбутнє з її долею [10].

Формування національно-культурної ідентичності студентської молоді є особливим процесом. У дисертаційному дослідженні Т. Потапчук «Теоретико-методологічні основи формування національно-культурної ідентичності студентів вищих педагогічних навчальних закладів» уточнено поняття «національно-культурна ідентичність» [21].

Національно-культурна ідентичність визначається як сукупність національних і культурних цінностей, почуттів, уявлень, поглядів та ідей, завдяки яким нація усвідомлює своє історично обумовлене місце в системі людства. Для окремих людей це означає усвідомлення своєї національно-культурної ідентичності через прийняття норм поведінки, цінностей, поглядів, мови, розуміння свого «Я» з позиції характеристик, прийнятих у їхній етнічній групі, та виявлення лояльності до них [1].

У важкі історичні часи, як-от війни чи політичні загрози, формування національної ідентичності серед української молоді стає особливо важливим. Адже саме вона виховує у громадян почуття національної гідності, відповідальності за майбутнє своєї країни та відданість їй.

У перші роки незалежності України лікар-психолог Семен Глузман зробив тривожний висновок: інстинкт самозбереження в українців перебуває на критичній межі. Це є наслідком тривалої несвободи та репресивних умов історичного буття. Етноцентризм українців відрізняється від етноцентризму інших народів, таких як японці, французи чи німці. Український етноцентризм зосереджений насамперед на недоліках, через які українці не мали власної державності протягом століть. Проблема полягає в тому, що Україна тривалий час не була об'єднана спільними ідеалами, настроями та баченням майбутнього, як і сьогодні не має єдиного національного інформаційного та культурного простору, а також спільного розуміння власної історії.

Варто зазначити, що протягом ХХ

століття в Україні відбувалися досить деструктивні етнотемографічні процеси. Для багатьох мешканців країни набуття російської національності вважалося більш престижним, ніж української.

Показником кризи національної ідентичності, яка досі не подолана в Україні, є той факт, що лише трохи більше 50% мешканців країни вважають себе насамперед її громадянами, хоча на початку 1990-х років таких було 34%.

Проблема кризи етнічного статусу українців має і регіональний вимір: вона є найбільш актуальною для Сходу та Півдня України, де переважають геополітичні орієнтації на Росію, і менш гострою – для Заходу.

Криза національної ідентичності проявляється у втраті віри та поваги до людей, які уособлюють дух нації, таких як політики, громадські діячі та герої. Довіра громадян до національних цінностей значною мірою залежить від віри в тих, хто їх втілює. Усвідомлення невідповідності між поведінкою цих людей та цінностями, які вони декларують, може призвести до відмови від колективних цінностей, яким людина раніше вірила.

У Російській імперії та СРСР українці не зазнавали дискримінації за етнічною ознакою, тому їхня ідентичність в очах метрополії була регіональною. Це пояснює парадоксальне поєднання у ставленні росіян до українців трьох, здавалося б, несумісних позицій: братерської прихильності до лояльних малоросів, які інтегруються в імперську цивілізацію; зневаги до «хохлів»; і глибокої ненависті до «мазепинців», які не приймають нав'язаних їм імперією ролей [6].

Якщо вважати, що криза національної ідентичності полягає у відторгненні більшістю громадян системи цінностей суспільства, то причиною цієї кризи можна назвати культурний шок, який пережили громадяни України на початку 1990-х років, і від якого вони не оговталися досі. Про це свідчить той факт, що частина опитаних і надалі вважає своєю батьківщиною СРСР, який вже не існує, а інша частина не підтримує незалежність країни.

Глибинною причиною кризи національної ідентичності в сучасній Україні є домінування явища відторгнення в усіх сферах суспільного життя.

Дослідники з Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України у своїй доповіді «Україна: на шляху до соціального залучення. Регіональна доповідь із людського розвитку 2011 року «Від трансформації – до суспільства для всіх» зазначають, що категорія відторгнення (social exclusion) є відносно новим поняттям, для якого ще не існує усталених україномовних аналогів. Можливі варіанти перекладу включають: соціальне відчуження, соціальне відсторонення, соціальне відторгнення, соціальна ексклюзія, виключення із суспільного життя, ізолюваність, десоціалізація [32].

Автори доповіді виділяють наступні форми та прояви соціального відторгнення в Україні:

- економічні: низькі доходи, обмежені можливості зайнятості, незадовільні житлові умови та обмежена доступність до засобів комунікації;
- культурно-освітні: недоступність освітніх і культурних послуг;
- соціальні: недоступність системи соціального захисту, недоступність медичної допомоги, обмеженість соціальних зв'язків;
- політичні: обмеження та неможливість реалізації політичних прав і свобод.

Сучасні українці часто відчувають страх втрати своєї етнічної ідентичності. Цей страх є природним для кожної людини, адже він полягає в тому, що людина боїться перестати бути собою. Цей страх завжди присутній і діє незалежно від обставин. Саме завдяки цьому страху українці змогли зберегти свою ідентичність, незважаючи на багатовіковий тиск асиміляції.

Важливо проаналізувати, що стоїть за цим страхом, який є показником кризи ідентичності українців. В етнотемографічній структурі будь-якого суспільства, зокрема й українського, кожен етнос виконує певні функції. Український етнос є етнічною та демографічною основою українського суспільства, основним носієм державної мови та основним чинником державотворення.

На відміну від цього, інші етнічні спільноти в Україні відіграють важливу роль у розвитку міжнародних відносин держави. Кожна з цих спільнот має свою

історичну батьківщину, з якою всі громадяни країни зацікавлені у підтримці зв'язку. Автор [32] вважає, що глибинною причиною страху втрати етнічної ідентичності для багатьох українців є відчуття меншовартості та невпевненості у своїй ролі як творців держави. Це також страх перед відповідальністю за майбутнє країни, страх втратити зв'язок із «старшим братом», втратити «спільну» історію та економічні вигоди, які існують у нездорових відносинах залежності. Цей страх також пов'язаний з тим, що Україна здобула незалежність не в результаті національно-визвольної боротьби, а скоріше випадково, як наслідок внутрішніх конфліктів у росії.

Замість того, щоб відмовлятися від будь-яких компонентів своєї ідентичності, українці повинні активно стверджувати свою унікальність. Важливо шукати та знаходити себе в процесі розбудови власної держави.

Національна ідентичність базується на духовних та культурних цінностях, які проявляються у формуванні національного світогляду. Сприйняття світу є фундаментальним компонентом культури кожного етносу і, отже, є унікальним для кожної культури [29].

Національна пам'ять – це різновид колективної пам'яті, поняття якої було сформульовано французьким соціологом М. Гальбваксом. Колективна пам'ять, за М. Гальбваксом, є уявленням певної групи людей про історичні події та процеси, відтворення та переживання яких забезпечує єдність групи. Особливостями історичної пам'яті, які відрізняють її від історичного метанаративу («історії»), є її безперервність та множинність» [6].

Політика ідентичності в Україні має підтримувати мову, культуру, традиції та вірування всіх етнічних груп, базуючись на ідеях етнічного плюралізму, тобто можливості співіснування та розвитку різних етнічних груп в єдиному поліетнічному просторі.

Проблема формування національної ідентичності у процесі підготовки майбутніх фахівців в умовах повномасштабної війни, розв'язаної країною-агресором, виходить на перший план серед пріоритетів гуманітарної безпеки. Для студентської молоді, яка є

майбутнім нації, важливо усвідомлювати свою приналежність до певної культури, народу та держави. Національна ідентичність є важливим фактором консолідації суспільства, забезпечення його стабільності та розвитку.

Лише пройшовши певні етапи історичного розвитку, народ формує у своїй свідомості образ, який служить основою для побудови концепції «Ми – Вони». Це розмежування є необхідним елементом національної ідентичності. Формування образу «Ми» неможливе без ключового елементу – історичної свідомості народу, визначення того місця, яке цей народ займає в історії світової цивілізації.

Ми повністю згодні з твердженням О. Шевченко, що формування національної ідентичності відбувається протягом усього життя людини, проходячи низку фаз, пов'язаних з віковими етапами психічного розвитку людини [35].

Низка українських та європейських науковців [1;10;12] дійшли висновку, що формування національної ідентичності – це процес, який повністю контролюється, і, отже, формується під впливом певних чинників, засобів та виховних впливів.

Досліджуючи проблему формування національно-культурної ідентичності у старших підлітків, І. Шкільна зазначає, що існує загроза протиставлення національно-державним цінностям регіональних (локальних), небезпека конфліктів, маргіналізація, міграція населення, розмитість національно-культурної ідентичності, вплив іншої культури, асиміляція та злиття з іншими народами [37].

Формування національної ідентичності студентської молоді є складним і багатограним процесом, який потребує комплексного педагогічного підходу. Існує низка проблем, пов'язаних із формуванням національної ідентичності здобувачів освіти, зокрема:

- **вплив глобалізації та інформаційного простору** (сучасний інформаційний простір характеризується домінуванням масової культури, що може призвести до розмивання національної ідентичності молоді);

- **втрата традиційних цінностей** (у суспільстві спостерігається тенденція до втрати традиційних цінностей, що також

може негативно вплинути на формування національної ідентичності);

- недостатня увага до формування національної ідентичності під час організації освітнього процесу (у багатьох закладах вищої та фахової передвищої освіти формування національної ідентичності у здобувачів освіти не є пріоритетним завданням).

У студентські роки відбувається становлення особистості, формується її «Я-концепція», мислення та світогляд. Важливим аспектом цього процесу є розвиток національно-культурної ідентичності, який є особливо інтенсивним у студентському віці.

Дослідження формування національної ідентичності у студентів тісно пов'язане з проблемою самовизначення особистості. Самовизначення, за визначенням М. Боришевського, передбачає наявність у людини важливих мотивів та здатності до реалізації певної поведінки [3].

Близькість до кордонів з російською федерацією вимагає постійної готовності не тільки від Збройних Сил України, але й від педагогічної спільноти. Аналізуючи сучасні реалії, педагоги визначають пріоритети ціннісного виховання дітей та молоді.

Війна в Україні загострила питання формування національної ідентичності серед молоді в усіх аспектах: мова, ментальність, світогляд, норми поведінки та соціокультурні цінності. Це актуалізувало пошук ефективних шляхів формування національної та національно-культурної ідентичності.

Якщо ідентичність розуміти як сталість індивідуальних, соціокультурних, національних або цивілізаційних характеристик та їх самотніть, то очевидно, що її основою є не людське спілкування, а традиційна національна культура. Тому надзвичайно важливо звернути увагу на вивчення культури та історії нашого народу як на ключові фактори формування самодостатньої молоді у вільній Україні.

Першим кроком до подолання кризи етнічного статусу українців є розширення використання української мови, яка, як вже згадувалося, є вирішальним фактором консолідації українського народу.

Національна ідентичність глибоко

вкорінена в етнічній, духовній та культурній спадщині кожного народу. Саме культура формує унікальне бачення світу, яке є основою національної самосвідомості. Ця самосвідомість базується на культурному ідеалі, що є результатом історичного розвитку нації [38].

За словами П. Горностая, для соціуму, який пережив колективну травму через війну, дуже важливо впроваджувати практики окультурювання (у фольклорі та мистецтві) та ритуалізації історичного досвіду (наприклад, колективне переживання скорботи, вшанування пам'яті загиблих, канонізація історичних постатей тощо) [7].

Дидактична модель формування ідентичності, розроблена О. Пошетун, включає когнітивний (пізнавальний), емоційно-ціннісний (мотивація, ставлення до національних цінностей) та діяльнісно-поведінковий компоненти [18].

Формування національної ідентичності базується на: історичній правді та пам'яті, національних ідеалах, гідності, самосвідомості та патріотизмі.

Суть формування ідентичності полягає в осмисленні минулого досвіду та прагненні до кращого майбутнього, а сам процес формування національної ідентичності включає кілька етапів:

1. Ідентифікація: розмежування «ми – вони».
2. Усвідомлення: формування уявлень про особливості національної культури та її основні характеристики.
3. Розвиток: формування національної свідомості та самосвідомості, почуття національної гідності, поваги до інших культур та готовності до діалогу.

Національна ідентичність є фундаментом для формування нації та її існування як держави.

На думку О. Матвієнко, основними компонентами формування національної свідомості молоді є усвідомлений патріотизм, любов до свого народу, толерантність, моральна стійкість та людяність у розвитку духовності нації [13].

Рефлексивно-гуманістичне взаєморозуміння між членами суспільства сприяє розширенню можливостей кожного, допомагаючи розвивати фундаментальну людську здатність – самостійно будувати та

змінювати власне життя, бути суб'єктом свого розвитку.

I. Шкільна вважає, що ефективними шляхами формування національно-культурної ідентичності старших підлітків в умовах прикордоння є:

- Розширення сфери використання української мови.
- Доступ до правдивої інформації та розвиток критичного мислення.
- Формування національної свідомості та самосвідомості.
- Виховання національної гідності та протистояння комплексам меншовартості.
- Впровадження ефективних реформ.
- Подолання ксенофобії та нетерпимості.
- Виховання дітей на засадах національних цінностей [36].

В. Мартинюк вперше обґрунтувала педагогічні умови формування національної ідентичності студентів педагогічних вишів у позааудиторній роботі. Ці умови включають: усвідомлення майбутніми педагогами важливості формування національної ідентичності; створення в університеті національно-патріотичного середовища; активізацію національно-патріотичної діяльності студентів у позааудиторній роботі.

На основі цього дослідження В. Мартинюк розробила та апробувала модель формування національної ідентичності студентської молоді в педагогічних вишах у позааудиторній діяльності [11].

Дослідниці К. Журба та О. Доукіна [8; 27] здійснили ґрунтовне дослідження, в якому теоретично обґрунтували та експериментально перевірили педагогічні умови, необхідні для успішного формування національно-культурної ідентичності підлітків у школах. Їхні напрацювання включають такі ключові аспекти:

1. **Створення сприятливого національно-культурного середовища.** Важливо, щоб заклад освіти сприяв розвитку та підтримці національної культури, традицій та цінностей. Це може включати ознайомлення здобувачів освіти з державною символікою, елементами української народної культури, проведення тематичних заходів, свят конкурсів, фестивалів спрямованих на популяризацію

національної культури.

2. **Підготовка педагогів.** Вчителі відіграють ключову роль у формуванні національно-культурної ідентичності підлітків. Тому важливо, щоб вони мали необхідні знання, навички та методики для ефективної роботи в цьому напрямку. Підготовка вчителів може включати проведення спеціальних семінарів, тренінгів та курсів підвищення кваліфікації.

3. **Використання потенціалу позааудиторної діяльності.** Позааудиторна діяльність, така як гуртки, секції, екскурсії та інші заходи, може стати ефективним інструментом формування національно-культурної ідентичності підлітків. Важливо, щоб ці заходи були цікавими, змістовними та сприяли розвитку національної свідомості, патріотизму та гордості за свою культуру.

4. **Створення Центрів національно-патріотичного виховання.** Центри мають стати осередками, де молодь зможе отримати знання про історію України, її героїв, культурні надбання, а також розвинути навички, необхідні для активної участі у житті суспільства та захисту своєї країни.

5. **Залучення родин здобувачів освіти до виховного процесу.** Формування національної ідентичності молоді є спільним завданням родини та закладу освіти. Тому важливо налагодити ефективну взаємодію між цими двома інституціями, залучати членів родин до участі у виховній діяльності.

Дослідження К. Журби та О. Доукіної є важливим внеском у розвиток педагогічної науки та практики. Їхні рекомендації можуть бути використані для підвищення ефективності роботи закладів освіти з формування національно-культурної ідентичності студентської молоді, що є важливим завданням в умовах сучасного полікультурного суспільства.

Формування національної ідентичності студентської молоді є першочергово педагогічним завданням, адже саме система освіти та виховання відіграє ключову роль у цьому процесі. Науково-педагогічні та педагогічні працівники повинні розробляти та впроваджувати ефективні методи та форми роботи, спрямовані на формування у

здобувачів освіти національної самосвідомості, патріотизму, поваги до своєї культури та історії.

Слід зазначити, що процес формування національної ідентичності студентської молоді в педагогічних закладах вищої освіти під час соціокультурної діяльності відбувається за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей здобувачів освіти [19].

Наведемо орієнтовні формами роботи:

- **інформаційні:** відкриті лекції, конференції, івенти, воркшопи, вебквести, інформаційні платформи;

- **діяльнісно-практичні:** творчі групи, екскурсії, конкурси, олімпіади, фестивалі, вікторини, вебінари, нетворкінги, брейсторінг, баддінг платформи, гейміфікація, коворкінги, перфоменси;

- **інтегративні:** фестивалі, гуртки, тренінги, проєкти, обміни;

- **діалогічні:** бесіди, круглі столи, дискусії, диспути, інтерв'ю, брифінги;

- **індивідуальні:** творчі завдання, індивідуальна робота, проєкти;

- **наочні:** патріотичні музеї, галереї, тематичні стенди, центри, хаби, цифрові меморіали тощо.

Важливо зазначити, що ефективність формування національної ідентичності студентської молоді залежить від комплексності та системності використання різноманітних форм роботи, а також від професійної компетентності та особистих якостей педагогів [2].

Для ефективного виховання студентської молоді важливо використовувати різноманітні форми роботи, включаючи масові, групові та індивідуальні. Особливо актуальними є заходи, що сприяють осмисленню війни та її наслідків, такі як благодійні збори, волонтерські заходи, добровільне донорство крові та її компонентів, допомога внутрішньо переміщеним особам, просвітницькі зустрічі з військовими, героями України. Важливо, щоб здобувачі освіти не лише були присутніми на цих заходах, але й активно долучалися до їх організації та проведення, відчувачи особисту причетність до обговорюваних

тем.

Особливе значення у виховній роботі мають безпосередні контакти здобувачів освіти з цікавими та героїчними особистостями. Такі зустрічі мають сильний емоційний вплив на молодь та сприяють розвитку патріотичних почуттів.

Г. Ставицький вважає, що методи формування свідомості ґрунтуються на тому, що педагог, враховуючи наявні у здобувачів освіт знання та морально-етичні принципи, допомагають їм засвоїти нову інформацію. Для ефективного використання цих методів важливо:

- аргументувати актуальність теми;
- формулювати питання, що стимулюють дискусію;

- спрямовувати розмову в потрібному напрямку;

- залучати здобувачів освіти до оцінки подій, дій та суспільних явищ.

Це сприяє формуванню у них відповідного ставлення до дійсності та усвідомлення своїх моральних і громадянських обов'язків [30].

З усіх форм формування національної ідентичності студентської молоді у позааудиторній роботі найбільш доступними є групові, оскільки вони не потребують особливих умов для організації та проведення, а також є ефективними за умови кваліфікованого педагогічного керівництва.

Основними вимогами до групових заходів є створення колективів, тобто людей, об'єднаних спільною метою (студентські групи, гуртки за інтересами тощо) та соціально значущою спільною діяльністю (товариства, команди, спілки, об'єднання), що виховує почуття взаєморозуміння, взаємодії, взаємодопомоги та відповідальності.

Творчий потенціал студентської молоді реалізується, зокрема, у різноманітних гуртках, основними завданнями яких є:

- формування національно свідомого патріота-громадянина України;

- виховання фізично, морально й психічно здорової людини;

- усвідомлення моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій та етичних норм;

- формування естетичних смаків;

- створення атмосфери емоційної

безпеки та любові;

- збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родооводу, звичаїв та обрядів свого народу і народів, що населяють Україну;

- вивчення мови й шанування культури, національної літератури, мистецтва, преси, радіо і телебачення [2; 26].

Формування національної ідентичності здобувачів освіти у позааудиторній діяльності передбачає використання інтерактивних методів, що сприяють вільному обміну думками та колективному обговоренню. Завдяки цьому здобувачі освіти мають можливість розвивати навички аргументації, критичного мислення та публічного виступу.

Серед таких методів можна виділити: ситуаційно-рольові ігри; соціодраму; метод відкритої трибуни; соціально-психологічні тренінги; інтелектуальні аукціони; аналіз соціальних ситуацій з морально-етичним забарвленням; ігри-драматизації. Водночас, традиційні методи, такі як бесіди, дискусії, семінари, робота з книгами та періодичними виданнями, також залишаються актуальними та ефективними.

О. Радченко вважає, що ефективність методів формування національної ідентичності полягає в системному та послідовному розкритті певної проблеми. Ці методи можуть бути як окремими заходами, так і частиною тематичного циклу або кінолекторію. Успіх залежить від ретельної організації, логічної побудови, використання переконливих аргументів, а також від особистих якостей лектора та його вміння застосовувати психологічні прийоми [26].

Інформаційна війна та військова агресія РФ проти України є серйозними негативними факторами, що впливають на формування національної ідентичності підлітків.

Маніпулювання свідомістю, яке активно здійснюється через засоби масової інформації та різноманітні інформаційні ресурси, є потужним інструментом впливу на молодь. Різні країни використовують його для досягнення своїх цілей, зокрема для розпалювання сепаратистських настроїв та формування негативного ставлення до своєї Батьківщини та її

культури.

Інформаційна війна, розв'язана росією, виявила проблеми у протистоянні цій агресії на інформаційному фронті. Вплив російськомовних ЗМІ та пропаганди на рівень допомоги Україні, використання неправдивої або спотвореної інформації для досягнення домінування та поширення ідей «руського мира» є прикладами негативного впливу [31].

Упереджене висвітлення історії в іноземних та вітчизняних ЗМІ негативно впливає на духовне здоров'я української молоді, формуючи у них відчуття меншовартості та залежності від інших країн. У зв'язку з цим, важливим є об'єктивне та широке висвітлення історії України, а також підтримка української мови на державному рівні.

Поширена також практика міфотворення в історичному контексті і в самій Україні. Це можна пояснити прагненням переосмислити застарілі ідеологічні концепції та створити нові, які більш точно відображають історичну правду.

Однак, незважаючи на важливість патріотичного виховання, сьогодні критично важливо зберігати історичну достовірність. Як показує світовий досвід, будь-які спроби ідеалізувати історію народу, навіть з найкращими намірами, можуть призвести до протилежних результатів. Рано чи пізно історична неправда стає очевидною, що завдає серйозного удару по іміджу країни.

Естетично-ціннісна орієнтація є важливим аспектом духовної безпеки. Споживання масової культури та естетичні спотворення можуть призвести до втрати національної ідентичності та знецінення життя. Оскільки кожна людина потребує духовного розвитку, роль естетичного фактора в сучасних умовах є особливо важливою.

Розуміння демократичних цінностей неможливе без усвідомлення студентами особистої відповідальності за захист і збереження держави. Відчуття причетності до майбутнього країни та її громадян формується саме тоді, коли молодь усвідомлює, що її дії мають значення. Серед можливих форм роботи: лекції, бесіди, розповіді, екскурсії до військових музеїв, зустрічі з ветеранами російсько-

української війни, пошукова робота та інші [8].

Схожі погляди висловлює І. Газіна, яка розглядає національну ідентичність як найелементарніші прояви в діяльності дошкільників, які свідчать про усвідомлення себе представниками українського народу, гордості за це, самоповаги до себе як українців, ставлення студентів до національних цінностей (українська мова, культура, національна символіка) та усвідомлення ними їхньої важливості [5].

Очевидно, що ефективним способом навчання демократії у студентському колективі може бути досвід, набутий у студентському самоврядуванні. Для підвищення ефективності студентського самоврядування у формуванні колективу, на думку вчених, важливо створити такі умови:

- надати самоврядуванню більшої самостійності;
- надати самоврядуванню реальних прав і обов'язків;
- поважати самостійні рішення студентського колективу та його органів;
- відбирати до самоврядування найавторитетніших лідерів.

М. Фіцула вважає, що виховний потенціал колективу здобувачів освіти зростає за умови поєднання педагогічного керівництва з розвитком самостійності та ініціативи вихованців. Важливими факторами є також взаємодія між здобувачами освіти та педагогами, перехід від зовнішнього контролю до самоконтролю, толерантність до помилок, відповідність ролей можливостям здобувачів освіти, своєчасне втручання у конфліктні ситуації, можливість зміни колективу для учнів з проблемами у спілкуванні, а також урізноманітнення діяльності для сприяння налагодженню нових стосунків [33].

Важливо усвідомлювати, що виховати не тільки компетентного професіонала, але й активного та відповідального члена суспільства, здатний лише той педагог, який сам має чітко

сформовану національну, громадянську та професійну ідентичність. Цей педагог щодня демонструє своїм прикладом активну життєву позицію, особисту ефективність, чесність, правдивість, критичне мислення, повагу до інших та відкритість у спілкуванні [17].

Важливим складником громадянської позиції є готовність служити своїй країні, відчуття відповідальності за її сучасне та майбутнє. Цікавість до історії рідного краю, його героїчного минулого та трагічних сторінок, шана до видатних особистостей, які зробили внесок у розвиток нації, є важливими аспектами громадянської свідомості.

Збереження та примноження традицій, культури, мистецтва та науки народу є також важливим обов'язком кожного громадянина. Розуміння цінності мистецтва та літератури, розвинений естетичний смак, вміння розрізняти справжню красу від вульгарності є важливими складовими духовної культури особистості.

Рідна мова є безцінним скарбом народу, в якому відображається його душа, думки, сподівання, віра та воля. Бездоганне володіння державною мовою та активне сприяння її розвитку є обов'язком кожного громадянина.

Розвинена національна свідомість та самосвідомість є важливою складовою духовності людини. Національна гідність у поєднанні з повагою до інших етносів, які є патріотами своєї країни, є запорукою гармонійного розвитку суспільства [4].

Студентські роки – це лише частина процесу формування національної ідентичності, який може розвиватися як вперед, так і назад, залежно від того, наскільки актуальними та дієвими залишаються компоненти цієї ідентичності.

Багатовікова боротьба українського народу за свободу та незалежність передбачає виховання підрастаючого покоління на засадах україно- та європоцентризму, історичної правди та національної гідності.

Висновки

Аналіз наукової літератури дозволяє дійти висновку, що значення формування національної ідентичності у студентської

молоді в післявоєнний період лише зростатиме. Це пов'язано з тим, що російська федерація з її авторитарними,

тоталітарними, шовіністичними, нацистськими та іншими людиноненависницькими ідеологіями залишатиметься споконвічним сусідом українського народу.

Тому формування національної ідентичності у студентської молоді має постійно перебувати в центрі уваги: держави (необхідно розширювати нормативно-правову базу, спрямовуючи її на розвиток соціогуманітарної політики) та

науковців (їхні наукові розробки збагачуватимуть зміст освіти, українознавчий освітній компонент сприятиме зміцненню національного імунітету проти неправдивої інформації (фейків), викривлення історичних фактів тощо).

Ця проблема заслуговує на виокремлення в окремий науковий напрям педагогічних досліджень.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автори повністю дотримувалися етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Barrett, M. English Children's Acquisition of a European Identity. In Barrett M., G. Breakwel G., Lyons E. (eds.). *Changing European Identities: Social-Psychological Analyses of Social Change*. Oxford: Pergamon Press, 1996. P. 145–172. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Changing_European_Identities.html?id=eukXRuW9ancC&redir_esc=y
2. Безлюдна, В. Мартинюк, В. Форми та методи формування національної ідентичності студентської молоді в позааудиторній роботі. *Молодь і ринок*. 2021. №7-8 (193-194). С. 6-11. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.242504>
3. Боришевський, М. Духовні цінності в становленні особистості – громадянина. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 144–150.
4. Боришевський, М. Психологічні механізми розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1996. №3. С. 26-33.
5. Газіна, І. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості). *Педагогіка*. 2005. № 1. С. 8-10.
6. Гаухман, М. Національна пам'ять та історичний досвід: відносини між двома феноменами (на прикладі Першої світової війни). *Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри. Національна та історична пам'ять: зб. наук. праць*. К. ДП «НВЦ «Пріоритети», 2012. Випуск 4. 296 с.
7. Горностай, П. Психологія колективних травм: монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2023. 336 с. URL: <https://ispp.org.ua/2023/12/26/monografiya-psixologiya-kolektivnix-travm-gornostaj-p-p/>
8. Журба, К., Докукіна, О. Педагогічні умови формування національно-культурної ідентичності підлітків у закладах загальної середньої освіти. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2018. Вип. 22. С. 75–89. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2018-22-75-89>
9. Журба, К., Шкільна, І. Стан сформованості національної солідарності в учнівської і студентської молоді в умовах воєнного часу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2024. Вип. 28 (1). С.138-149. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-1-138-149>
10. Канішевська, Л. Феномен «Національно-культурна ідентичність» як проблема сучасного педагогічного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. 34 (3). С.204–210. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-3-32>
11. Мартинюк, В. В. Педагогічні умови формування національної ідентичності студентської молоді в закладах вищої педагогічної освіти у позааудиторній роботі: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Умань, 2022. 221 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/14845>

12. Мартинюк, В. Модель формування національної ідентичності студентської молоді в закладах вищої педагогічної освіти у позааудиторній роботі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11 (17). С. 958–970. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-958-970](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-958-970)
13. Матвієнко, О., Силенко, Н. Особливості формування національно-культурної ідентичності дітей молодшого шкільного віку у позакласній народознавчій діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 47. С. 266-272. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.52>
14. Огнев'юк, В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку (світоглядно-методологічний аспект): дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03. - соціальна філософія та філософія історії. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. 400 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44514/>
15. Остапенко, І. Стратегії та технології активізації самоідентифікування молоді : метод. посіб. К, 2018. 113 с. URL: <https://surli.cc/sqkyef>
16. Пелагеша, Н. Україна в смислових війнах постмодерну: трансформація національної ідентичності в умовах глобалізації: монографія. К. : НІСД, 2008, 209 с. URL: <https://surli.li/xtifjz>
17. Петренко, Л. Національна ідентичність майбутніх викладачів закладів вищої освіти у наукових працях вітчизняних учених. *Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання*: збірник тез методологічного семінару (м. Київ, 6 квітня 2023 р.). Івано-Франківськ: НАІР, 2023. С. 339-344. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735609/1/Zb. tez. metod. sem.-06.04.2023.pdf>
18. Пометун, О. Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни та повоєнного розвитку України. *Укр. пед. журн*. 2023. № 2. С. 62–72. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72>
19. Пономарьова, Г. Досвід громадянського виховання студентів педагогічних коледжів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 1. С. 175-183. URL: <https://surli.cc/xmfzgt>
20. Попова, О. Роль освіти у формуванні сучасної національної ідентичності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Культурологія. 2017. Вип. 18. С. 224-225. URL: <https://surli.li/dnjilog>
21. Потапчук, Т. Теоретико-методичні основи формування національно-культурної ідентичності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: дисертація на здобуття ступеня доктора наук: спеціальність 13.00.07 - Теорія і методика виховання. К., 2015. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0515U000231>
22. Про вищу освіту : закон України від 01.07.2014 №1556-VII (із змінами №1556-VII від 01.01.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 20.02.2025 р.).
23. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641: наказ МОН від 06.06.2022 № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення 20.02.2025 р.).
24. Про культуру : закон України від 14.12.2010 № 2778-VI (із змінами № 2778-VI від 06.10.2024). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення 20.02.2025 р.).
25. Про освіту : закон України від 05.09.2017 №2145-VIII (із змінами № 2145-VIII від 01.01.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 20.02.2025 р.).
26. Радченко, О. Аксіологічний аспект національної ідентифікації сучасної студентської молоді. *Молодий вчений*. 2015. № 1(15). С. 138–141.
27. Смысловиттєві цінності сучасних підлітків в умовах євроінтеграційного поступу України: монографія / Журба К. (ред.), Бех І., Докукіна О., Федоренко С., Шкільна І. Кропивницький: Імекс-ЛІТД, 2022. 155 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732092/> (дата звернення 23.02.2025 р.)

28. Сміт, Е. Національна ідентичність. К.: Основи, 1994. 224 с. URL: <http://dontsoy-nic.com.ua/wp-content/uploads/2016/02/Smit-Entoni.-Natsionalna-identychnist.pdf>
29. Снігирьова, Л. Фольклор у формуванні національної ідентичності. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. VI(43). Issue: 150. С. 53-55. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Folklor-in-formation-of-national-identity-L.-M.-Snigyrova.pdf>
DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-PH2018-150VI43-13>
30. Ставицький, Г. Ідентичність як механізм розвитку етнічної самосвідомості у старшому юнацькому віці. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2013. Вип. 13. С. 146–153. URL: <https://surl.lu/ekhycp>
31. Тернопільська, В. Соціально-комунікативна культура школяра: шляхи сходження: монографія. Київ: Рута, 2008. 300 с.
32. Україна: на шляху до соціального залучення. Регіональна доповідь із людського розвитку 2011 року «Від трансформації – до суспільства для всіх. URL: https://issuu.com/undpukraine/docs/ua_2011_ukr.
33. Фіцула, М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с. URL: https://kipt.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/Fitsula_M_M_-_Pedagogika_Alma-mater_-_2002.pdf
34. Шевченко, О. Національна ідентифікація у становленні Я-образу особистості: дис. канд. психол. наук: спец. 19.00.07. К., 2005. 213 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0405U000350>
35. Шевченко, О. Формування національної ідентичності як компоненту Я-образу особистості. *Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні* / за ред. С. Д. Максименка, В. Т. Циби, Ю. Ж. Шайгородського та ін. К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. С. 409–420.
36. Шкільна, І. М. Використання інноваційних форм та методів виховання моральної самосвідомості старших підлітків у позакласній діяльності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. Вип. 20. Кн. 2. С.315–324. URL: <https://zbirnyk.ipv.org.ua/ua/arkhiv-vipuskiv/product/view/14/353>
37. Шкільна І. М. Теоретичний аспект формування національно-культурної ідентичності у старших підлітків. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. Вип. 21. Кн. 2. С. 345–357. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2017_21%282%29_33
38. Яблунівський, А. Українська національна ідентичність: особливості дослідження у вітчизняній науці. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках*. 2023. Том. 6. № 2. С. 100-109. DOI: <https://doi.org/10.15421/342330>

Стаття надійшла до редакції 22.04.2025

Стаття рекомендована до друку 23.05.2025

I. P. REPKO¹, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational
Management

e-mail inna.repko.hgpa@gmail.com ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-8501-4097>

L. L. SAVCHENKO¹, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
associate professor of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education
e-mail savchenkoluda1970@gmail.com ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-6750-2676>

Y. V. KOBZAR¹,
head of the studio

e-mail uliakobzar1999@gmail.com ORCID ID <https://orcid.org/0009-0002-2933-0575>

¹*Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy»*

of Kharkiv Regional Council,

Rustaveli Ave, 7, Kharkiv, 61001, Ukraine

NATIONAL IDENTITY OF STUDENT YOUTH: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

The article addresses a pressing issue of Ukrainian education in the context of the Russian-Ukrainian war – the formation of national identity among youth. This issue has gained special significance, as it is the younger generation that shapes the future of the state. The authors conduct an in-depth analysis of the concept of national and national-cultural identity based on the works of Ukrainian and foreign scholars, as well as domestic legal documents. Key challenges associated with the identity crisis are identified: the impact of globalization, erosion of national values, information warfare, and alienation – all of which call for new educational approaches.

A review of theoretical approaches to understanding national identity and national-cultural identity is provided, alongside an analysis of scientific literature, legislative acts, and historical prerequisites for identity development.

Special attention is given to pedagogical conditions and effective methods within extracurricular activities: cultural events, educational training, volunteer work, and project activities that foster national consciousness. Student self-governance, engagement with contemporary heroic figures, objective representation of history, the development of aesthetic taste and patriotic worldview are considered foundational for nurturing a citizen with a clear national identity.

The article emphasizes that forming a Ukrainian identity means not only preserving cultural heritage but also integrating into the common European space – where values of freedom, dignity, and self-awareness are upheld. It highlights the importance of developing a "self-concept" in youth and fostering emotional-value-based attitudes toward their nation, language, culture, heroes, and national history. National identity should become part of students' personal, civic, and professional self-awareness.

This material has interdisciplinary relevance and may be useful for scholars, educators, youth mentors, and developers of educational programs in the field of humanities.

KEY WORDS: *national identity, student youth, cultural heritage, patriotic education, educational process, youth upbringing.*

References

1. Barrett, M. (1996). English children's acquisition of a European identity. In M. Barrett M., Breakwell G., Lyons E. (Eds.), *Changing European identities: Social-psychological analyses of social change*, Oxford, Pergamon Press. https://books.google.com.ua/books/about/Changing_European_Identities.html?id=eukXRuW9ancC&redir_esc=y
2. Bezliudna, V., Martyniuk, V. (2021). Forms and methods of formation of national identity of student youth in extracurricular activities. *Youth and Market*, 7-8(193-194), 6-11. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.242504> (In Ukrainian).
3. Boryshevskiy, M. (1997). Spiritual values in the formation of personality as a citizen. *Pedagogy and Psychology*, 1, 144–150. (In Ukrainian).
4. Boryshevskiy, M. (1996). Psychological mechanisms of personality development. *Pedagogy and psychology*, 3, 26-33. (In Ukrainian).
5. Gazina, I. (2005). Formation of the primary foundations of national self-awareness in preschoolers (psychological and pedagogical features). *Pedagogy*, 1, 8-10. (In Ukrainian).
6. Gauchman, M. V. (2012). National memory and historical experience: Relationships between two

- phenomena (on the example of World War I). *National memory: Socio-cultural and spiritual dimensions. National and historical memory*, 4, 296 p. (In Ukrainian).
7. Gornostai, P. (2023). Psychology of collective traumas, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Social and Political Psychology, Kropyvnytskyi, Imex-LTD. (In Ukrainian).
 8. Zhurba, K., Shkilna, I. (2024). State of formation of national solidarity among pupils and student youth in wartime conditions. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, 28(1), 138-149. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-1-138-149> (In Ukrainian).
 9. Juzba, K., Dokukina, O. (2018). Pedagogical conditions for the formation of national-cultural identity of adolescents in general secondary education institutions. Theoretical and methodological problems of educating children and youth, 22, 75-89. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2018-22-75-89> (In Ukrainian).
 10. Kanishevska, L. (2020). The phenomenon of "national and cultural identity" as a problem of modern pedagogical discourse. *Humanities science current issues*, 34(3), 204-210. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-3-32> (In Ukrainian).
 11. Martyniuk, V. V. (2022). Pedagogical conditions for the formation of national identity of student youth in institutions of higher pedagogical education in extracurricular work: dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 011 Educational and pedagogical sciences, Uman. <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/14845> (In Ukrainian).
 12. Martynjuk, V. (2023). Model of formation of national identity of student youth in institutions of higher pedagogical education in extracurricular work. *Current issues in modern science*, 11(17), 958-970. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-958-970](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-958-970) (In Ukrainian).
 13. Matviyenko, O., Silenko, N. (2022). Features of the formation of the national and cultural identity of children of primary school age in extracurricular activities. *Innovative pedagogy*, 47, 266-272. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.52> (In Ukrainian).
 14. Ohnev'yuk, V. (2003). Ognev'yuk, V. O. (2003). Education in the system of values of sustainable human development (worldview and methodological aspect): dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 09.00.03. - social philosophy and philosophy of history, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44514/> (In Ukrainian).
 15. Ostapenko, I. (2018). Strategies and technologies for activating youth self-identification: methodological guide. <https://surli.cc/sqkyef> (In Ukrainian).
 16. Pelagesha, N. (2008). Ukraine in the semantic wars of postmodernity: transformation of national identity in the context of globalization: monograph, Kyiv, NISD. <https://surl.li/xtifjz> (In Ukrainian).
 17. Petrenko, L. (2023). National identity of future teachers of higher education institutions in the scientific works of domestic scientists. *National-patriotic education of children and youth in conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine: strategies and tasks: collection of abstracts of the methodological seminar* (Kyiv, April 6, 2023), Ivano-Frankivsk, NAIR. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735609/1/Zb._tez._metod._sem.-06.04.2023.pdf (In Ukrainian).
 18. Pometun, O. (2023). Teaching history and civic education as a factor in forming the national and civil identity of students in the war and post-war development of Ukraine. *Ukrainian Pedagogical Journal*, 2, 62-72. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72> (In Ukrainian).
 19. Ponomaryova, H. F. (2017). Experience of civic education of students of pedagogical colleges. *Spirituality of a personality: Methodology, Theory and Practice*, 1, 175-183. <https://surli.cc/xmfzgtg> (In Ukrainian).
 20. Popova, O. (2017). The role of education in the formation of modern national identity. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series: Cultural Studies*, 18, 224-225. <https://surl.li/dnjlog> (In Ukrainian).
 21. Potapchuk, T. (2015). Theoretical and methodological foundations of the formation of national and cultural identity of students of higher pedagogical educational institutions: dissertation for the degree of Doctor of Sciences: specialty 13.00.07 - Theory and methods of education. <https://uacademic.info/ua/document/0515U000231> (In Ukrainian).
 22. On Higher Education: law of Ukraine No. 1556-VII (with amendments No. 1556-VII from

- 01.01.2025). (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (In Ukrainian).
23. On certain issues of national-patriotic education in educational institutions of Ukraine and recognition of the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 16.06.2015 No. 641 as invalid: order of the Ministry of Education and Science dated 06.06.2022 No. 527. (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (In Ukrainian).
24. On Culture: law of Ukraine 14.12.2010 No. 2778-VI (with amendments No. 2778-VI from 06.10.2024). (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (In Ukrainian).
25. On Education: law of Ukraine 05.09.2017 No. 2145-VIII (with amendments No. 2145-VIII from 01.01.2025). (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (In Ukrainian).
26. Radchenko, O. (2015). Axiological aspect of national identification of modern student youth. *Young Scientist*, 1(15), 138–141. (In Ukrainian).
27. Zhurba, K. (Ed.), Bekh, I., Dokukina, O., Fedorenko, S., Shkilna, I. (2022). Meaningful life values of modern adolescents in the context of Ukraine's Euro-integration progress: monograph, Kropyvnytskyi: Imex-LTD. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732092/> (In Ukrainian).
28. Smith, E. (1994). National identity, Kyiv, Osnovy. <http://dontsov-nic.com.ua/wp-content/uploads/2016/02/Smit-Entoni.-Natsionalna-identychnist.pdf> (In Ukrainian).
29. Snigyrova, L. (2018). Folklore in formation of national identity. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(43), 150, 53-55. <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Folklor-in-formation-of-national-identity-L.-M.-Snigyrova.pdf> <https://doi.org/10.31174/SEND-PH2018-150VI43-13> (In Ukrainian).
30. Stavitsky, G. (2013). Identity as a mechanism of ethnic consciousness in older adolescence. *International Scientific Forum: sociology, psychology, pedagogy, management*, 13, 146–153. <https://surl.lu/ekhyppc> (In Ukrainian).
31. Ternopil'ska, V. (2008). Social-communicative culture of a school student: paths of ascent: monograph, Kyiv, Ruta. (In Ukrainian).
32. United Nations Development Programme. (2011). Ukraine: On the path to social inclusion. Regional human development report 2011 "From transformation to a society for all". https://issuu.com/undpukraine/docs/ua_2011_ukr (In Ukrainian).
33. Fitsula, M. M. (2002). Pedagogy: a textbook for students of higher educational institutions, Kyiv, Publishing Center "Academy". https://kipt.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/Fitsula_M_M_-_Pedagogika_Alma-mater_-_2002.pdf (In Ukrainian).
34. Shevchenko, O. (2005). National identification in the formation of the self-image of the individual: candidate dissertation in psychology: spec. 19.00.07. <https://uacademic.info.ua/document/0405U000350> (In Ukrainian).
35. Shevchenko, O. (2003). Formation of national identity as a component of the self-image of the individual. In Maksymenko S. D., Tsyba V. T., Shaihorodskyi Yu. Zh. (Eds.). *Socio-psychological dimension of democratic transformations in Ukraine*, Kyiv, Ukrainian Center for Political Management. (In Ukrainian).
36. Shkilna, I. M. (2016). The use of innovative forms and methods of fostering moral self-awareness in older adolescents in extracurricular activities. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, 20(2), 315–324. <https://zbirnyk.ipv.org.ua/ua/arkhiv-vipuskiv/product/view/14/353> (In Ukrainian).
37. Shkilna, I. M. (2017). Theoretical Aspect of Formation of National and Cultural Identity of Senior Teenagers. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, 21(2), 345–357. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2017_21%282%29_33 (In Ukrainian).
38. Yablunovskiy, A. (2023). Ukrainian national identity: features of research in domestic science. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, 6(2), 100-109. <https://doi.org/10.15421/342330>

The article was received by the editors 22.04.2025

The article is recommended for printing 23.05.2025